

Prof. dr. sc. Arsen Bačić

REPRESENTING JUSTICE – INVENTION, CONTROVERSY AND RIGHTS IN CITY STATES AND DEMOCRATIC COURTROOMS

Judith Resnik & Dennis Curtis:

Yale University Press, New Haven and London 2011.p. 668

U središtu interesa ove grandiozne knjige dvojice američkih profesora s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Yaleu *Judith Resnik* i *Dennis Curtisa* nalazi se odnos između sudova i demokracije. Njihova namjera da se na definitivni način prikaže, analizira i objasni odnos između te dvije stare i evoluirajuće institucije ljudske civilizacije je jednostavna. Tu su svoju namjeru objasnili s nekoliko izravnih polazišta (v. predgovoru xv-xvii).

Prije svega, sudovanje ima proto-demokratski značaj u tom smislu što su sudovi od početka bili točka ograničavanja državne vlasti. Čak i onda kada se je od sudaca tražilo da budu lojalni službenici države od njih se je tražilo da ne favorizirajuć nikoga, ni bogate ni siromašne “čuju i onu drugu stranu”. Upravljači su oduvijek znali a to su i pokazivali kroz javne rituale da se u postupku rješavanja sporova i sankcioniranju povreda njihovih zakona krije nešto više od puke legitimacije njihove vlasti.

Drugo, demokracija je promijenila sudovanje. “Obredi” su se pretvorili u prava, pojavili su se zahtjevi da država omogući “otvorena i javna” saslušanja i poštovanje neovisnosti sudaca. Uz tisak i poštansku službu sudovi su se razvijali kao mehanizmi kojim se je širilo znanje o državi i vlasti. Međutim sudovanje je pritom dograđivalo poseban doprinos jer je nudilo prostor u kojemu su čak i obični ljudi na trenutni način sticali sposobnost da pozivanja države na odgovornost. Krug podobnih lica koji su imali pristup sudu mijenjao se na dramatičan način kao što se je multiplicirao i broj utuživih zlodjela. Svim tim osobama se nisu priznavala prava samo na dostojanstvo i jednakost u postupanju, oni su postupno sticali i ovlasti da na sudu igraju sve uloge – oni su na sudu postajali parničari, svjedoci, odvjetnici, suci i porotnici. Mijenjala se je i priroda prava, pojavljivale su se čitave nove grane prava koje su restrukturirale obiteljski život, oblikovale zaštitu radnika i potrošača, priznavala prirodna, građanska i okolinska prava. Da bi se sučelili sa svim tim izazovima sudovi su mijenjali svoj položaj u lokalnim i nacionalnim okvirima. Prelazeći granice države su zajedno počeli stvarati multinacionalna sudbena tijela, od “mješovitih egipatskih sudova”, preko Komisija za trgovinu robovima do suvremenih regionalnih (EctRH-a u Štrasbourgu) i međunarodnih sudova (Međunarodnog suda pravde, Međunarodnog kaznenog suda...). Evoluirajuće norme koje reorganiziraju ulogu suca te postavljaju nove obveze sudovima pomiču se od lokalnih na nacionalne, preko regionalnih na transnacionalne institucije.

Treće, dugovječnost i transformacija sudova može se pratiti idući tragom

zajedničke političke ikone ženske Vrline Pravde i sudskih zgrada. Praćenje evolucije i promjene konfiguracije mjesta na kojima su građeni sudovi omogućuje nam iscrtavanje mape dramatičnih prijelaza u veličini i ambiciji vlasti. S vremenom je Pravda (*Justice*) postala simbol vlasti a sudovi obveza vladavine. Međutim, kako je s vremenom gotovo svatko postajao ovlašten da koristi sudove otvorili su se sukobi oko toga kako personificirati Pravdu, o “njenom” izgledu i koji joj simboli imaju služiti u čast.

Četvrto, demokracija nije samo mijenjala sudove već ih je i temeljito propitivala. Veliki broj država uopće ne financira svoje sudstvo u mjeri da bi se mogla zadovoljiti premisa o jednakosti pred zakonom. Suvremeni odgovori ovise o različitim načinima privatizacije, uključujući rekonfiguraciju sudskih postupaka kako bi se vodili i rješavali sporovi izvan javnog vidokruga, devoluciju od pronalaska činjenica na agencije i tribunale u kojima su suci još manje vidljivi i neovisni a postupci manje javni, i diverziju odlučivanja na privatnu arbitražu i medijaciju. Svi su ti izleti maskirani poplavom projekata sudskih zgrada koji kreiraju arhitektonski važne strukture koje su, u određenom smislu, udaljene od potrebe za suđenjem i dnevnih aktivnosti sudaca. Najveći broj novih sudskih zgrada često puta obloženih staklom kako bi označili transparentnost pravosuđa, slave sudove ali bez refleksije o problemima pristupa, nepravde, nejasnoća i složenosti koji postoje do uručivanja presude.

Peto, pokret koji sudovanje odvlači od publike je problem za demokracije jer je samo sudovanje uvelike zadužilo demokraciju. Sudovanje je po sebi demokratski proces jer on konfigurira vlast budući obvezuje one koji se spore da jedni druge tretiraju na jednaki način, da jedni drugima osiguraju informacije, te da ponude javno opravdanje za odluke koje se temelje na interakciji činjenice i norme. U tom smislu Jeremy Benthamovo inzistiranje na “javnosti”, Jürgen Habermasov interes za “javnu sferu”, te Michel Foucaultovo razumjevanje moći kontrole ukazuje na tezu pisaca o posebnom mjestu sudova u proizvodnji, redistribuciji i obuzdavanju vlasti.

Šesto, sudovi su u obliku koje poznajemo danas recentne inovacije. Mogućnost koju je Nancy Fraser nazvala “participativnim paritetom” pojavila se je kao rezultat socijalnih pokreta koji su pritiskali vlade da sve osobe tretiraju na dostojanstven način i da svima dade jednak pravni status. Ipak, uza svu monumentalnost ambicije, trajnost sudova kao aktivnih mjesta javne razmjene ispred neovisnih sudaca ne smije se uzimati zdravo za gotovo. Poput drugih uvažениh institucija XVIII. stljeća – pošte i novina – i sudovi su se u XXI. stoljeću susreli s ozbiljnim izazovima.

Zadatak kojega su trebali obaviti pisci ove knjige sastojao se u dokumentiranju navedenih šest propozicija. U ovoj su knjizi enciklopedijskog formata i sadržaja pisci pratili projekcije koje su postale politička ikonografija gradskih vijećnica te su elaborirali svrhu nastanka onih građevina koje su se svugdje nazivali sudnicama. Autori su se kretali preko oceana i ideja kako bi uočili pojavu prava koja su pomakli paradigmatu legitimnosti za države. Od XVIII. do XXI. stoljeća

interakcija pravnika, odvjetnika, arhitekata, sudaca i državnih administratora stvarali su političke obveze i ekonomsku podršku sudnicama. Autori su taj fenomen ilustrirali skicama razvoja sudova u Sjedinjenim državama, najvećim građevinskim projektima u Francuskoj, Izraelu, Finskoj, i nekoliko drugih zemalja, regionalnim i međunarodnim sudovima u Americama, Europi i Ujedinjenim nacijama. Naslanjajući se na primjere iz Južne Afrike, Meksika, Australije i brojnih drugih država autori su knjigu obogatili slikama demokratske ikonografije pravde - koje ponekad više od riječi kazuju na svekoliki intenzitet njene borbe s greškama i izazovima vlasti kroz stoljeća.

Prema našem mišljenju knjiga **J. Resnik** i **D. Curtisa** jedna je od pravnih knjiga desetljeća. Ova sjajna studija dvojice američkih profesora prava uvjerljiv je kritički odgovor svima onima koji danas i Božicu Pravde ciljaju u srce snajperom – baš onako kako je svojedobno *The Economist* pod naslovom *Unjust, Unwise, Un-American, - Why terrorist tribunals are wrong* ilustrirao svoju temu broja o djelovanju (američkih) terorističkih tribunala (*The Economist*, July 12th-18th 2003). Knjiga nije samo ostrašćena juridička apologija interesa pravde i pravednosti već politički demokratska i racionalistička konstrukcija koja sud i njenu simboliku uzdiže na sami vrh civilizacijskih postignuća ljudskog roda. Knjiga je utoliko značajnija što dolazi iz pera i uma onih briljantnih američkih pravnika koji su ostali vjerni najboljim tradicijama američke ustavnosti prema kojoj je sud bio i ostao garant jednake pravde za sve.